

MARILE PUTERI ȘI ORDINEA INTERNAȚIONALĂ: REPERE TEORETICO-METODOLOGICE

MAIN POWER AND INTERNATIONAL ORDER: THEORETICAL- METHODOLOGICAL REFERENCES

Radj CĂRBUNE,
MA, drd., USPEE “C. STERE”,
Facultatea Relații Internaționale
și Științe Socio-Umane

***Summary:** Contribution great powers (superpowers) the international order clearly derives from the reality of inequality of forces between states forming the international system. If states would be equal in power, as by law, and if each state could assert claims with the same force as any other, then it is hard to understand how, beyond the use of alliances that can introduce an artificial element inequality could be clarified and resolved or settled international conflicts or rejected categorically any state claims.*

***Sumar:** Contribuția marilor puteri (supraputeri) la ordinea internațională derivă din realitatea clară a inegalității forțelor între statele care formează sistemul internațional. Dacă statele ar fi egale în putere, așa cum sunt prin lege, și dacă fiecare stat și-ar putea revendica pretențiile cu aceeași forță ca oricare altul, atunci este greu să se înțeleagă cum, dincolo de recurgerea la alianțe care pot introduce un element artificial de inegalitate, ar putea fi lămurite și rezolvate conflictele internaționale sau onorate ori refuzate, în mod categoric, revendicările oricărui stat.*

***Keywords:** state, power, superpower, alliance, neutrality, interest, law, treaty, agreement, conflict, rules, violence, war, identity, army*

***Cuvinte cheie:** stat, putere, supraputere, alianță, neutralitate, interes, drept, tratat, acord, conflict, reguli, violență, război, identitate, armată*

Când vorbim despre marile puteri înțelegem trei lucruri. Primul, că există două sau mai multe puteri comparabile ca poziție; s-ar putea crede că vorbim despre un club care are anumite reguli de primire a membrilor. În felul acesta, n-ar putea exista doar o singură mare putere. Sensul termenului este forțat când se vorbește de Imperiul Roman sau de China Imperială ca fiind mari puteri, deoarece acestea au fost entități politice cu o poziție unică în sistemul mai larg de sisteme internaționale în care operau.

În al doilea rând, înțelegem că membrii acestui club se află în prima linie în ceea ce privește puterea militară. Aceasta înseamnă că țările care sunt mari puteri sunt comparabile ca putere militară și că nu există o altă clasă a puterii superioară lor.

Ranke, în eseu său despre Marile Puteri, încearcă să definească poziția militară a marilor puteri în funcție de independența aliaților. El spune că o țară este o mare putere, dacă poate să se mențină în fața tuturor celorlalte, chiar când acestea sunt unite împotriva ei.

O condiție se referă la numărul mare de puteri mici și mijlocii care astăzi urmează politicile de succes ale nealinierii sau neutralității. Aceste state sunt capabile să-și asigure securitatea pe termen lung, fără a se folosi de aliați. Această capacitate este însă condiționată de menținerea de către alte state a unui echilibru de forțe. Prin contrast, capacitatea marilor puteri de a se dispensa de aliați ni este condiționată în acest mod.

În al treilea rând, marile puteri sunt recunoscute de celelalte, ca având sau ca fiind concepute de conducătorii și popoarele lor pentru a avea anumite drepturi și responsabilități speciale. De exemplu, ele își revendică dreptul, care le este acordat, de fapt, de a juca un rol în chestiuni hotărâtoare care afectează pacea și securitatea sistemului internațional în ansamblu. Marile puteri acceptă responsabilitatea și se consideră de către celelalte state că ele au datoria de a-și modifica politicile în lumina sarcinilor manageriale ce le revin. Statele care, precum Franța napoleoneană sau Germania nazistă, sunt puteri militare de prim rang, dar care nu sunt considerate de către proprii conducători sau de alte state ca având aceste drepturi și răspunderi, nu sunt, la drept vorbind, mari puteri. Cu alte cuvinte, ideea de mare putere presupune și implică ideea de societate internațională opusă unui sistem internațional, un organism al comunităților politice independente legate între ele prin reguli și instituții comune, precum și prin contracte și interacțiune. Recunoașterea drepturilor și responsabilităților speciale ale marilor puteri prin acordarea dreptului de a fi membrii permanenți ai Consiliului Ligii Națiunilor sau ai Consiliului de Securitate al Națiunilor Unite nu este sursa acestor drepturi și îndatoriri, dar fiind că astfel de drepturi și răspunderi sunt recunoscute în orice caz. De la al doilea război mondial încoace, termenul de mare putere a cedat locul celui de *supraputere*, acum de o utilitate îndoielnică.

Contribuția *marilor puteri (supraputeri)* la *ordinea internațională* derivă din realitatea clară a inegalității forțelor între statele care formează sistemul internațional. Dacă statele ar fi egale în putere, așa cum sunt prin lege, și dacă fiecare stat și-ar putea revendica pretențiile cu aceeași forță ca oricare altul, atunci este greu să se înțeleagă cum, dincolo de recurgerea la alianțe care pot introduce un element artificial de inegalitate, ar putea fi lămurite și rezolvate conflictele

internaționale sau onorate ori refuzate, în mod categoric, revendicările oricărui stat.

Acest sentiment al intereselor comune în realizarea scopurilor elementare ale vieții sociale poate fi vag și incomplet și nu asigură nici o îndrumare precisă privind comportamentul care este în acord cu aceste scopuri și cel care nu este. Contribuția regulilor este de a furniza acest gen de îndrumare. Regulile sunt principii imperative generale care cer sau autorizează clase de persoane sau grupuri prescrise să se comporte în moduri prescrise. Ordinea, în orice societate, este menținută nu doar printr-un sentiment al intereselor comune în crearea ordinii sau evitarea dezordinii, ei prin reguli care spun clar care este genul de comportament care e ordonat. Astfel, scopul asigurării împotriva violenței este susținut de legi ce restrâng utilizarea violenței, scopul stabilității acordurilor — prin legea că ele trebuie păstrate, iar scopul stabilității posesiunilor — prin aceea că drepturile de proprietate, publică sau privată, ar trebui respectate. Aceste reglementări pot avea statutul de drept, de moralitate, de obicei sau etichetă sau doar de operare a procedurilor sau a regulilor jocului.

Deoarece statele sunt foarte inegale ca putere, anumite probleme internaționale, sunt, prin urmare, rezolvate, pretențiile unor anumite state (ale celor slabe) pot fi, în realitate, ignorate, iar cele ale anumitor alte state (ale celor puternice) recunoscute a fi singurele relevante pentru chestiunea în discuție.

Tot la acest capitol am putea face o analiză a unei mari puteri (SUA) din punctul de vedere al idealismului politic: În practica politică idealismul și-a găsit implementarea după primul război mondial, și anume de către președintele SUA W. Wilson prin programul creării Ligii Națiunilor și Pactul Briant Kellog (1928), care includea „refuzul” de a utiliza puterea în relațiile interstatale. La implementarea practică a idealismului s-ar putea include și doctrina Stimson (1932) prin care SUA refuză recunoașterea diplomatică a oricărei schimbări, dacă aceasta se obține cu ajutorul puterii.

În perioada postbelică tradiția idealistă a fost continuată într-o oarecare măsură și de așa politicieni americani ca secretarii de stat D. Dalles și Z. Bjezinski, președinții D. Karter (1976-1980) și Dj. Bush (1988-1992).

Uneori idealismul în literatură de specialitate americană, nu este considerat ca un curent teoretic de sinestătător, dat fiind faptul că este doar un „fon critic” în analiza realismului politic și a altor curente.

Paradigma liberal-idealismă ce a existat în istoria relațiilor internaționale pe parcursul a mai multor secole are și o anumită influență și în zilele noastre. Această influență poate fi observată și în acei „pași practici” întreprinși de către comunitatea mondială spre democratizarea și umanizarea relațiilor internaționale, și în strategia Noii Ordini Mondiale, care a devenit o linie

prioritară a politicii externe a SUA după războiul rece, și în abordarea noțiunii de „securitate colectivă”.

Pentru o bună parte dintre cercetătorii în domeniul relațiilor internaționale, SUA este un „interesant obiect” pentru cercetare. Pe de altă parte, abordările teoretice americane au tangențe cu utopismul, iar pe de alta – nici un stat din lume nu-și permite să se comporte asemănător SUA.

Procesele internaționale sunt multiple și relațiile internaționale nu pot fi reduse doar la stare de război și pace, sau chiar la colaborare și conflicte. Iar dacă ne-am imagina procesele internaționale ca o tendință dominantă, apoi ar fi cazul să menționăm despre creșterea rolului interdependenței și crearea unei comunități mondiale unice, care se confruntă cu probleme comune, fiindcă are interese comune.

Astăzi lupta cu terorismul internațional a devenit un nou principiu organizator pentru politica externă a Statelor Unite, care va îndeplini funcțiile „anticomunismului” perioadei războiului rece. Cu alte cuvinte, actualmente SUA sunt în căutarea a o a doua URSS.

„Politica e ca și natura – nu suportă liniștea și pustietatea”

La Washington s-a ajuns la concluzia că America se ciocnește cu un nou tip al terorismului, care are drept scop nimicirea imaginii vieții americane, care nu va merge la nici un compromis, este bine organizat, are susținere și suficiente surse financiare. Deaceia lupta cu „acesta” va fi îndelungată și va necesita metode politice, diplomatice, și nu în ultimul rând militare.

La acest capitol, politicianul-republican H. Kissinger menționa despre faptul că actele teroriste întreprinse prezintă o amenințare fundamentală pentru securitatea și societatea civilă americană. Ținta acestora nu este puterea militară, dar morala și însăși imaginea vieții americane.

În situația creată politicienii americani încearcă prin diverse metode să-și stabilească pozițiile în lume, îndeosebi în relațiile cu aliații tradiționali din cadrul NATO, și să devină lideri în această coaliție antiteroristă.

Actualmente lumea se confruntă cu diverse neînțelegeri și nesoluționări a multiplelor probleme existente a Noului Ordin Mondial. În ultimii zece ani în această direcție nu s-au întreprins careva pași concreți. Occidentul a fost și rămâne preocupat de consolidarea propriilor poziții interne (extinderea NATO și UE). Reforma ONU se află într-un stadiu incipient.

Odată cu venirea la putere a lui D. Bush, SUA întreprind acțiuni unilaterale. Din această abordare practică reiese că idealismul și posibilitatea stabilirii acestuia își pierde din conotație și nu mai poate fi utilizat ca o formă a existenței statelor.

Situația din Orientul Apropiat s-a înrăutățit destul de grav. Toate aceste acțiuni și interacțiuni au dus la mari nemulțămiri în comunitatea mondială, și mai întâi de toate în cercurile radicale din statele musulmane.

La moment Statele Unite ale Americii este cel mai dezvoltat stat din lume în plan economic, militar și științific. Puterea militară a SUA, după aprecierile experților americani, este echivalentă puterii sumare a șase state dezvoltate din lume (după aprecierile experților ruși puterea militară a SUA este echivalentă puterii sumare a paisprezece state).

Necătfînd la problemele din ultima perioadă, economia SUA se dezvoltă destul de stabil. Bugetul anual american depășește de două ori bugetele multor state dezvoltate. Programele științifice sunt bine finanțate și includ o participare activă a multor specialiști din diverse state ale lumii.

Cercetătorii ruși în domeniul relațiilor internaționale consideră că aceste acțiuni unilaterale ale SUA prezintă un pericol pentru securitatea și prosperitatea întregii lumi. Aceștia sunt de părere că SUA, pentru a demonstra că sunt o „putere pozitivă” în sistemul mondial în ansamblu, ar trebui să utilizeze principiul acțiunilor multilaterale.

Sistemul mondial contemporan necesită anumite reguli și standarde de comportament.

Toate aceste acțiuni unilaterale rees din activitatea inefficientă a instituțiilor internaționale. Aceste instituții sunt niște asociații de state, iar statul după cum a menționat cardinalul Rishelieu, nu are principii, ci doar interese. Interesele și stabilesc comportamentul statelor în cadrul organizațiilor internaționale.

Americanii ar fi putut să rămână liderii „lumii libere”, dar pentru aceasta, în colaborarea cu statele democratice ei au nevoie de a stabili principiile democratice în satele ex comuniste și mai apoi ridicarea nivelului organizațiilor internaționale pentru a construi o comunitate globală deschisă.

În cele două cazuri, când SUA erau în rol de lider al „lumii libere”, - după finalizarea primului și celui de-al doilea Război Mondial – anume așa și acționau, „sponsorizînd” crearea Ligii Națiunilor și mai apoi ONU.

SUA este unica „hiperputere” la etapa actuală și deține supremația militară asupra tuturor statelor puternic dezvoltate.

Statele Unite ar fi putut crea o comunitate globală deschisă dacă și-ar fi putut imagina cum ar arăta aceasta. Astăzi America parcurge o etapă a crizei identității.

În politica externă americană întotdeauna au existat două motive: realismul geopolitic și idealismul comunității deschise.

Istoria nu cunoaște alte supraputeri care s-ar fi putut compara cu SUA în anumite principii universale. Aceste principii au fost formulate în Declarația de Independență și în Carta Atlanticului de Nord. Chiar și geopoliticianul realist H. Kissinger recunoaște acest „ideal american”. E de menționat și faptul că abordarea geopolitică îi aparține lui T. Roosvelt, iar poziția societății deschise lui W. Wilson.

Astăzi SUA au deveni o „piedică” în calea stabilirii supremației legii în relațiile internaționale. America este o „hiperputere” (Hubert Verdine) pe care nimeni și nimic nu o poate opri, ea se află la punctul maxim al supremației militare și la cel minim al popularității politice.

Cursul politicii externe americane corespunde realității de la moment din interiorul statului (republicanii – izolaționiști, democrații - intervenționiști).

Utilizând metoda pronosticării în relațiile internaționale a savantului american G. Kann, mulți cercetători în domeniu consideră că pe viitor America nu va mai acționa unilateral pe plan extern, ci își va promova atât imaginea cât și politica externă prin intermediul organismelor internaționale, fapt demonstrat și de teoria interdependenței complexe.

Conform opiniei cercetătorului rus Iu. Rubinski, actualmente SUA depinde mai mult de lumea internațională decât aceasta de ea.

Putem concluziona, că Statele Unite ale Americii reprezintă într-adevăr un laborator „civilizant” între state, transformând înfruntarea fără sfârșit a suveranităților printr-un joc de interdependențe, de proceduri și de negocieri.

NOTE:

1. Bull H., Societatea anarhică: un studiu asupra ordinii în politica mondială, Chișinău, 1998
2. Griffiths M., Relații Internaționale. Școli, curente, gânditori, Ed. Ziua, București, 2003
3. Fukuyama F., Construcția statelor. Ordinea mondială în secolul XXI, Editura Antet, București, 2004
4. Бабурин С.Н., Территория государства: правовые и геополитические проблемы, Москва, 2004
5. Гоулдманн К., Международные отношения: общие проблемы. Политическая наука: новые направления, Под ред. Р.Гудина и Х.-Д. Клингеманна, Москва, 2005
6. Накорович Т.А., Гайский М.И., Международные отношения, Санкт-Петербург, 2005